

Katarzyna Ciarcieńska

Ontologizm miłości w filozofii Maxa Schelera

Słowa kluczowe: *ontologizm, emocje, wartości, miłość, poznanie wartości, akt religijny, redukcja fenomenologiczna*

Ontologizm

W swoim dziele *Formalizm w etyce i materialna etyka wartości* (Scheler 1973: 293–294) Max Scheler zapowiedział, że zamierza dostosować do własnych potrzeb paradygmat znany w filozofii jako *ontologizm*.

Chcąc opowiedzieć o tym, jaką formę przyjął ontologizm Schelera, należy zacząć od krótkiego przedstawienia definicji tego poglądu. Ontologizm oznacza postawę badawczą w filozofii, której celem jest odnalezienie podstawy rzeczywistości. Podstawa bytu pojmowana jest jako kategoria metafizyczna, stanowiąca fundament, z którego wyrasta wszelki byt, człowiek, możliwość poznania oraz możliwość doświadczenia religijnego.

Pytania o pochodzenie i źródła bytu, o istnienie człowieka, możliwość poznania, a nawet o podstawy przeżycia religijnego stanowią fundamentalne kwestie metafizyki. Ontologizm podejmuje te wszystkie pytania, wiążąc je niejako w jedno – pogląd ten bowiem zakłada, że zarówno byt, jak i istnienie człowieka oraz możliwość poznania wywodzą się z tego samego źródła – z bytu absolutnego, bytu nieskończonego, pierwszej idei lub religijnej kategorii tego, co boskie (*Philosophical dictionary* 1974: 290–291). Absolut stanowi *primum ontologicum*, jak i *primum logicum* – stąd właśnie ontologizm wziął swoją nazwę (*New Encyclopedia of Philosophy*, 1972: 303).

Mówiąc o ontologizmie mamy do czynienia z poglądem twierdzącym, że podstawa istnienia stanowi zarazem źródło ludzkiego poznania. Podstawa

istnienia jest także dla ludzkiego poznania pierwszym obiektem. Byt absolutny, czy też idea tego, co boskie, jest uznawana za pierwotnie daną rzeczywistość, którą człowiek postrzega w sposób intuicyjny i przedintelektualny. Akt, podczas którego człowiek wchodzi w kontakt z tą pierwotną rzeczywistością, poprzedza i warunkuje rozwój jego intelektu. Dzięki intuicyjnemu poznaniu podstawy istnienia możliwe jest uzyskanie wiedzy zarówno o otaczającym nas świecie, jak i o tym, co boskie.

Scheler twierdził, że metafizyczna kategoria podstawy bytu (albo religijna kategoria tego, co boskie) dana jest świadomości ludzkiej w akcie bezpośredniego, intuicyjnego poznania. Wiedza ta ustanawia fundamenty, podwaliny warunkujące rozwój i wzrost człowieka – zarówno intelektualny, jak i duchowy.

Aby zaprezentować strukturę argumentu Schelera, omówię kolejno jego teorię poznania, teorię wartości, teorię aktu religijnego oraz ideę *ordo amoris*.

Teoria poznania Schelera

Max Scheler wierzył w istnienie sfery czystych faktów (Scheler 1973a: 202), porównywalnych z faktami oczywistymi Spinozy. Takie czyste fakty Scheler nazywał również „czystymi faktami fenomenologicznymi” (Scheler 1973a: 202) i twierdził, że są one dane człowiekowi bezpośrednio w aktach intuicji (Scheler 1973a: 141). Czyste fakty nie pochodzą z obserwacji ani z pomiarów. Nie mogą zostać poddane analizom naukowym (Scheler 1973a: 141). Nie możemy ich uznawać ani za prawdziwe, ani za fałszywe, gdyż wymykają się one wszelakim kategoriom logicznym. Dzieje się tak dlatego, że są one bardziej pierwotne niżli wszelka logika i istnieją w sposób, który można nazwać przedlogicznym.

Zdaniem Schelera, człowiek ma możliwość oglądu sfery czystych faktów, a doświadczenie wyniesione z aktu oglądu takich faktów buduje jego strukturę poznawczą. Czyste fakty oraz istota rzeczy przedstawiają się człowiekowi w sposób przedlogiczny, jako dane pierwotne. Poznanie intuicyjne zezwala człowiekowi uzyskać wiedzę o istocie rzeczy. Istota rzeczy obecna jest we wszystkich przedmiotach znajdujących się w świecie, na poziomie, do którego człowiek ma dostęp za pośrednictwem uczuć i emocji (Scheler 1973a: 215). Człowiek przeczuwa i odczuwa istotę rzeczy w otaczających go obiektach (przypomina to rozpoznawanie obecności platońskich idei w świecie) i pozostaje z nią w intuicyjnym kontakcie, jeszcze zanim uświadomi sobie, że wgląd w rzeczywistość zyskuje właśnie poprzez intuicję (Scheler 1972: 176). Tylko na podstawie danych uzyskanych poprzez kontakt z czystymi faktami (fenomenologicznymi) człowiek może próbować przetwarzać dane pochodzące z percepcji zmysłowej i obserwacji rzeczywistości fizycznej. Na podstawie

danych intuicyjnych można zbudować podwaliny logiki i filozofii (Scheler 1973a: 137). Wiedza o istocie rzeczy i zależnościach zachodzących pomiędzy istotami różnych rzeczy jest podstawą dla skonstruowania każdej przyszłej nauki, filozofii, teorii religii... Relacja łącząca człowieka ze sferą esencji jest porównywalna do relacji między człowiekiem a prawdą daną w objawieniu.

Metodą pozwalającą wydestylować fakty fenomenologiczne ze sfery faktów naukowych czy faktów rzeczywistości fizycznej jest *redukcja fenomenologiczna* (Scheler 1973a: 137). Scheler traktuje redukcję jako narzędzie, które zezwala dotrzeć do sfery czystych faktów, by oglądać je w ich czystej formie – oderwane od wszelakich wpływów rzeczywistości fizycznej. Redukcja fenomenologiczna pozwala człowiekowi wyrwać się z okowów świata i sięgnąć poza granice wytyczone przez doświadczenie życia codziennego. Redukcja fenomenologiczna ma miejsce w procesie *skupienia się* na treści istotowej postrzeganego obiektu, *eliminacji* wszystkich elementów zmysłowych – wszystkich cech charakterystycznych, jakie obiekt zyskuje w świecie fizycznym, oraz poprzez *proces abstrakcji*, który pozwala wydobyć istotę postrzeganego obiektu poza granice czasu i przestrzeni (Kelly 1997: 31; Scheler 1973a: 215). Dopiero wtedy możemy dotrzeć do czystych faktów, treści i znaczeń samych w sobie – do czystej esencji, niezanieczyszczonej wpływem świata fizycznego i percepcji zmysłowej. Fakty, do których docieramy poprzez redukcję fenomenologiczną, wymykają się kryteriom prawdy i fałszu znanym z logiki; nie mogą zostać udowodnione ani zbadane przy pomocy narzędzi wykorzystywanych przez nauki empiryczne – indukcji, dedukcji, obserwacji itd. (Scheler 1973a: 157). Fakty czyste stanowią podwalinę naukowego, zmysłowego postrzegania rzeczywistości. Dane są w intuicji i znane mu, zanim rozwinie umiejętności empiryczne i rozumowe (mamy tu do czynienia z nawiązaniem do platońskiej idei *anamnesis* – przypominania prawd wrodzonych).

Relacja łącząca człowieka z czystymi faktami plasuje się na poziomie świadomości, stanów świadomości oraz aktów duchowych. Scheler uważał, że relacja ze sferą obiektywną wzbogaca ludzkie życie treściami, które gruntują i zezwalają na rozwój i wzrost ludzkiego ducha. Zdaniem Schelera, istnieje w człowieku sfera, która umożliwia mu poznanie, formowanie zachowań filozoficznych oraz religijnych. Sfera ta bez reszty należy do miłości. Miłość warunkuje rozwój ludzkich potencjalności i sprawności. Stosunek, jaki zachodzi między tą obecną w człowieku sferą miłości a sferą czystych faktów, jest, zdaniem Schelera, kluczowy dla rozwoju wiedzy oraz wzrostu duchowego i wolitywnego człowieka (Scheler 1973a: 68).

Scheler był przekonany, że ludzka potrzeba poznania uzależniona jest od miłości. Nazywał miłością pragnienie uczestniczenia w życiu innych bytów (Scheler 1958: 40). Jeżeli byt, któremu dana jest umiejętność poznania, nie zechce uczestniczyć w istnieniu innych bytów, nie będzie mógł osiągnąć wiedzy.

Miłość warunkuje rozwój każdej sfery bytu ludzkiego: jest ona warunkiem poznania świata, warunkiem poznania wartości, warunkiem rozwoju duchowego czy religijnego człowieka. Miłość obecna jest we wszystkich aktach – aktach intuicyjnego poznawania danych pierwotnych, czystych esencji.

Już sama teoria poznania Maxa Schelera wskazuje na obecność ontologizmu w jego filozofii. Jednak zamysłem Schelera było, by teoria poznania stała się podwaliną dla jego teorii wartości, która z kolei miała stać się fundamentem dla teorii aktu religijnego (filozofii religii).

Teoria wartości Schelera

Scheler badał rolę wartości, ich hierarchię oraz wpływ na życie człowieka. Stosując narzędzia oferowane przez fenomenologię, Scheler utrzymywał postulat, że umysł oraz uczucia powinny być traktowane jako równe sobie (Kelly 1997: 82). Fenomenologia pozwoliła mu zniwelować dawną dyskryminację emocji i uczuć na rzecz umysłu. Scheler uważał uczucia i emocje za niezawodne źródło wiedzy. Założenia te miały inspirację w filozofii Pascala, lecz w myśli Schelera nabrały nowej jakości: uczucia i emocje zostały uznane za jednakowo ważne dla rozwoju człowieka, co jego umysł i rozum. Ponadto uczucia i emocje stały się kluczem dającym człowiekowi wstęp do sfery wartości, umożliwiając mu percepcję wartości.

Wartości obecne są w obiektywnej sferze – analogicznej do sfery czystych faktów istotowych¹, o których była już mowa. Wszystkie możliwe wartości wyrastają z wartości najwyższej: wartości tego, co święte (wartości nieskończonego osobowego ducha). Najwyższa wartość tego, co święte, jest nieredukowalna i fundamentalna.

Scheler nazywał wartości emocjonalnym *a priori*; emocjonalnym z tego względu, że uchwycić je można jedynie za pomocą intuicji i uczuć. Zaś termin *a priori* pojawia tu dlatego, że wartości nie dotyczą wiedzy płynącej z doświadczenia. Wiedza aprioryczna jest wiedzą o czystych fenomenologicznych faktach, idealnie istniejących treściach znaczeniowych, które dają się poznać na drodze aktów natychmiastowego, bezpośredniego poznania intuicyjnego (Scheler 1973: 48).

---

¹ Co ciekawe, Scheler nie podaje sposobu na rozróżnienie między esencjami a wartościami. Często podkreśla podobieństwo między tymi dwiema sferami, a nawet sugeruje, że są one tym samym. Zdaje się, że jedyna różnica leży w tym, czego poszukujemy i w jaki sposób tego poszukujemy: jeśli poszukujemy wiedzy o istocie rzeczy – docieramy do sfery esencji, jeżeli szukamy tego, co dobre – docieramy do sfery wartości.

Wartości „idealne”, wartości najwyższe, nie mogą zostać wyprowadzone z doświadczenia świata psycho-fizycznego. Im wyższa wartość, im wyżej stoi w hierarchii wartości, tym mniej uczestniczy w rozciągłości i podzielności. Najwyższe wartości są dobre same w sobie (Scheler 1973a: 90).

Emocjonalne poznanie wartości

Zdaniem Schelera, podstawa wszystkich treści znaczeniowych wywodzi się ze sfery wartości absolutnej (Scheler 1973: 293–294). Świadomość istnienia i obecności wartości absolutnej poprzedza poznanie racjonalne. Wartości odczuwamy i rozpoznajemy na sposób przedrefleksyjny i przedświadomy; to one wpływają na ludzkie czyny i działania. Odczuwanie wartości kształtuje i warunkuje rozwój władz poznawczych oraz woli człowieka. Percepcja, wola, myślenie – oraz ich rozwój – zależą od doświadczania wartości. To na wartości kieruje się intencjonalność emocji.

Wartości dane są człowiekowi w wyjątkowy sposób: trafiają doń poprzez uczucia i emocje. Właściwie należałoby powiedzieć, że wartości nie pojmujemy, lecz je odczuwamy. Właśnie poprzez emocje i uczucia wartości oznajmują one człowiekowi swoją obecność w danym obiekcie czy w określonej osobie. Odczuwanie wartości można również nazwać świadomością wartości. Jak już wspomniałam, zdaniem Schelera odczuwanie i percepcja wartości ma charakter bardziej pierwotny niż doświadczenia racjonalne. I znowu nie chodzi o pierwotność w sensie chronologicznym, lecz fundamentalnym – osadzonym w porządku istnienia. Człowiek odczuwa wartości, zanim jeszcze dokona pierwszego aktu poznawczego.

Zrozumienie określonej wartości i jej statusu w hierarchii wartości jest możliwe na drodze aktu preferowania (Scheler 1973: 87). Akt taki jest czymś odmiennym od tego, co nazywamy świadomym wyborem – nie opiera się bowiem na działaniach woli. Akt ten zachodzi przy braku woli, braku świadomego wyboru i braku myślenia. Nie należy mylić go z sądem oceniającym, nie przypisuje wartościom statusu na podstawie subiektywnego zdania człowieka. Akt preferowania pozwala odczuwać wartości takimi, jakimi one są – w obiektywnie istniejącym świecie. Odpowiada on za wykształcenie w człowieku wrażliwości na pewne cechy wartości oraz kształtuje orientację człowieka ku określonym wartościom. Tylko w tym akcie, poprzez niego – a nie przed nim, dane jest człowiekowi rozpoznać miejsce pewnej wartości w hierarchii wartości (Scheler 1973: 87). Akt preferowania ma zatem fundamentalne znaczenie. Preferowanie nie ma do czynienia ze stanami uczuciowymi, afektami ani ze stanami zmysłowymi, lecz wiedzie do wartości w ich czystej, obiektywnej formie.

Od odczuwania wartości blisko już do miłości. Wcześniej wspomniałam, że zdaniem Schelera miłość to forma *partycypacji* w określonym bycie. Miłość stanowi tło dla aktu preferowania. Preferowanie nie może być porównywalne z racjonalnym wyborem, gdyż jest spontaniczną *inklinacją* ku czemuś. Człowiek uczestniczy, jest w relacji z określoną wartością. Preferowanie nie może być racjonalnym wyborem z tego powodu, iż dochodzi do niego w środowisku, w którym nieobecne są ani wybór, ani wola. Wiedza dana człowiekowi w akcie preferencji nie jest wynikiem operacji racjonalnej. Jest pierwotna w stosunku do każdej możliwej racjonalnej konstrukcji. Wiedza dana w akcie preferencji jest dana, zanim zaistnieje możliwość wykonania jakiegokolwiek racjonalnej operacji. Wchodzimy w relację z określoną wartością, zanim dojdzie do cze-
gokolwiek innego.

Zanim człowiek wykształci umiejętność poznania i wolę, jest już istotą, która kocha. Nim rozwinię zdolność racjonalnego myślenia oraz wolę, tkwi w pełnej miłości relacji z wartością absolutną. Miłość jest procesem, nieskończonym procesem. Prowadzi człowieka do absolutu, który jest jednocześnie źródłem i celem tego procesu. Miłość pobudza zarówno poznanie jak i wolę w człowieku. Scheler nazwał miłość matką ducha i rozumu (Scheler 1973a: 110). Uznawał miłość za czynnik scalający w jedno wolę i intelekt człowieka (Scheler 1972: 225).

Najwyższa wartość

Najwyższą wartością jest wartość tego, co święte – absolut. Daje się on poznać człowiekowi w akcie miłości bezwarunkowej, niezależnej od uczuć związanych ze światem zmysłowym i od spraw ludzkich – ani ból, ani przyjemność nie są w stanie na tę miłość wpłynąć (Scheler 1970: 147). To, co święte, istnieje w sposób obiektywny i jest preferowane przed każdą inną wartością. To, co święte, jest dobre samo w sobie. Tej wartości nie da się zredukować do żadnej innej (Scheler, 1972: 170). Nie da się jej zdefiniować, ponieważ jest podstawowym, pierwotnym i prostym bytem. Świętości nie da się ani pojąć, ani zdefiniować z tego względu, że każda próba jej zdefiniowania zubożyłaby jej istotę. Próba definicji tego, co absolutne, sprowadzi się do tego, że to, co ze swej natury niewytłumaczalne, będziemy się starali wyjaśnić i wyrazić (w sposób nieadekwatny) przy pomocy idei i pojęć pomocniczych. Próby definiowania i przełożenia na język naukowy tego, co nieskończone i transcendentne w stosunku do świata, w którym żyjemy, skazane są na niepowodzenie. Kategoria świętości przynosi ze sobą nadmiar treści, nadmiar pojmovany w takim sensie, że zawiera ona treści przekraczające ludzki język i poznanie (Scheler 1972: 170).

Absolut, zdaniem Schelera, ma charakter osobowy – jest osobą. Scheler uważał, że osoba kryjąca się lub przejawiająca pod postacią tej wartości, to nikt inny, jak osobowy Bóg religii (Scheler 1973: 96). Tenże Bóg objawia się jako najwyższa możliwa doskonałość i najwyższe dobro. Co ciekawe, kiedy człowiek odczuwa wartość absolutną, to towarzyszy mu poczucie pewności, że przeżywana wartość jest naprawdę wartością najwyższą, oraz poczucie miłości (Scheler 1972: 298).

Kontakt z absolutem pozwala na uzyskanie wiedzy o istocie rzeczy, wiedzy o esencjach, wiedzy o sprawach obiektywnych.

Doświadczenie religijne

Zdaniem Schelera, idea tego, co boskie, rodzi się w ludzkim umyśle podczas doświadczenia religijnego. Obecność idei tego, co boskie, w ludzkim umyśle jest uwarunkowana zaistnieniem aktu religijnego. Sam akt religijny nie stworzy idei boskości, jest on tylko ścieżką wiodącą do powstania takiej idei w umyśle (Scheler 1972: 254). Akt religijny staje się mostem pomiędzy dwoma rzeczywistościami – rzeczywistością absolutu, którego człowiek poszukuje, a rzeczywistością istoty ludzkiej.

Akt religijny umożliwia człowiekowi ogląd sfery bytu obiektywnego, gdzie poznać można znaczenie wszelakiego bytu. Zdaniem Schelera, doświadczenie religijne gwarantuje uzyskanie głębokiej, pełnej wiedzy o rzeczywistości – obejmującej nie tylko wiedzę o kategoriach ontologicznych, ale także o celu istnienia czy drodze do zbawienia. Wiedza religijna prowadzi do poznania wykraczającego poza zakres wszelakiej nauki (Scheler 1973: 166).

Przedmiotem metafizyki jest podstawa bytu i świata, zaś religia jest skierowana na kategorię Boga. Według Schelera przedmiot religii i metafizyki mogą w rzeczywistości być tym samym, ale różnią się one od siebie jako obiekty intencjonalne. Religijna kategoria Boga wskazuje na drogę do zbawienia, zaś metafizyczna kategoria podstawy bytu prowadzi do wiedzy (Scheler 1972: 134).

Scheler twierdził, że byt absolutny jest dany umysłowi ludzkiemu pierwotnie i wiedza o nim towarzyszy człowiekowi na każdym kroku życia, zanim staje się on zdolny przeprowadzać jakiegokolwiek operacje umysłowe. Jak już wspominałam, twierdzenie Schelera o tym, że wiedza o absolutie dana jest człowiekowi w sposób pierwotny, należy rozumieć nie w sensie chronologicznym, ale fundamentalnym. Oznacza to, że funkcje poznawcze i operacje rozumu działają i rozwijają się dzięki temu, że byt absolutny daje się poznać człowiekowi w bezpośredniej intuicji.

Akty religijne konstytuują myśl, władzę sądenia, percepcję i pamięć. Akt religijny jest, zdaniem Schelera, aktem podstawowym, poprzedzającym inne

akty skończonego rozumu. Akty religijne są intencjonalne, skierowane ku sferze tego, co boskie. Ich intencjonalność transcenduje poza świat fizyczny. Świat to przedmioty i fakty doświadczane przez ludzi, wszystkie skończone rzeczy oraz osoba podmiotu poznającego. Intencjonalność aktu religijnego kieruje się na sferę wykraczającą poza świat złożony z tych wszystkich elementów (Scheler 1972: 282). Intencjonalność aktu religijnego może zostać wypełniona jedynie poprzez byt, do którego stara się on dotrzeć. Duchowa tęsknota za boskością może zostać zaspokojona jedynie przez to, co boskie.

Rola miłości w akcie religijnym

Powróćmy teraz do roli miłości w akcie religijnym. Miłość, zdaniem Schelera, umożliwia poznanie wartości. Miłość jest aktem bardziej pierwotnym niż akt preferowania. Miłość stanowi najgłębszy, centralny rdzeń ludzkiej duszy, utrzymujący w harmonii wszystkie zdolności i władze człowieka (Scheler 1958: 47). Miłość utrzymuje wolę i intelekt w stanie jedności i harmonii.

Miłość jest aktem przybliżającym wszystkie byty do ich źródła. Każda miłość, twierdził Scheler, w końcu zaprowadzi człowieka do Boga (Scheler 1972: 261). Miłość jest ośrodkiem boskiej aktywności, miłość do Boga wywodzi się z uczestnictwa w Bogu i ku niemu wiedzie. Miłość i uczestnictwo w miłości Boga pozwalają człowiekowi osiągnąć pełnię człowieczeństwa. Bez miłości człowiek nie jest w stanie uzyskać prawdziwej wiedzy o rzeczywistości. Bez miłości człowiek gubi się w świecie. Absolut jest źródłem miłości i sam jest miłością. Absolut daje się człowiekowi poprzez akty miłości, to miłość pozwala na zaistnienie aktu religijnego (Scheler 1973a: 110).

Miłość przenika każdy rodzaj poznania, ona umożliwia poznanie w ogóle. Scheler uważał, że *ordo amoris* stanowi grunt, z którego wyrasta wola i poznanie (Scheler 1973a: 110). Miłość, zdaniem Schelera, jest najważniejszą cechą istotową człowieka. Co ważne, jest także najważniejszą cechą istotową absolutu – Scheler, jak Augustyn z Hippony, uważał, że absolut jest nieskończoną miłością (Scheler 1973a: 164). Miłość otwiera oczy i ducha człowieka, pozwala mu na ogląd rzeczy takimi, jakimi naprawdę są – bez zakłamania i złudzeń. Miłość opisywana przez Schelera, wbrew popularnemu przesądowi, nie jest wcale ślepa (Scheler 1970: 157–158).

Absolut, najwyższa wartość dana w akcie religijnym, daje człowiekowi sama siebie w akcie miłości i poprzez akt miłości. Można powiedzieć, że miłość łączy człowieka z absolutem i pozwala na to, aby człowiek udzielił odpowiedzi absolutowi, który mu się objawia (Scheler 1972: 303–304). Miłość staje się środkiem komunikacji, jest obecna w człowieku od początku jego istnienia,

a została w nim zasiana, jeszcze zanim człowiek został ukształtowany. Ślad miłości, odcisnięty na jestestwie człowieka, jest kotwicą, która przyciąga go do gruntu, z którego on się wywodzi.

Miłość jest podstawą wszystkich aktów ludzkich, to ona odpowiada za utrzymanie wszystkich sfer człowieka w stanie jedności i harmonii, to ona kształtuje człowieka. Właśnie z tego powodu ontologizm Schelera daje się przedstawić jako ontologizm miłości.

Bibliografia

- Bermes Ch., Henckmann W., Leonardy H. (2003), *Vernunft und Gefühl. Schelers Phänomenologie des emotionalen Lebens*, Würzburg: Königshausen & Neumann.
- Dunlop F. (1991), *Scheler*, London: Claridge Press.
- Kelly E. (1997), *Structure and Diversity. Studies in the Phenomenological Philosophy of Max Scheler*, Dordrecht: Kluwer.
- New Encyclopedia of Philosophy* (1972), New York: Philosophical Library.
- Philosophical Dictionary* (1974), Spokane: Gonzaga University Press.
- Scheler M. (1958), *Philosophical Perspectives*, Boston: Bacon Press.
- Scheler M. (1970), *The Nature of Sympathy*, przeł. P. Heath. London: Routledge.
- Scheler M. (1972), *On the Eternal in Man*, przeł. B. Noble. Hamden, Conn.: Archon Books.
- Scheler M. (1973), *Formalism in Ethics and Non-Formal Ethics of Values*, przeł. M.S. Frings, R.L. Funk, Evanston: Northwestern University Press.
- Scheler M. (1973a), *Selected Philosophical Essays*, Evanston: Northwestern University Press.
- Scheler M. (1992), *On Feeling, Knowing, and Valuing. Selected Writings*, Chicago: The University of Chicago Press.
- Scheler M. (1995), *Problemy religii*, Kraków: Znak.
- Scheler M. (1997), *Resentiment a moralność*, Warszawa: Czytelnik.
- Spader P. (2002), *Scheler's Ethical Personalism. Its Logic, Development and Promise*, New York: Fordham University Press.

Streszczenie

Filozofia Maxa Schelera jest formą *ontologizmu* – ontologizmem miłości. Ontologizm to pogląd zakładający, że zarówno byt, istnienie człowieka, jak i możliwość poznania wywodzą się z tego samego źródła. Scheler twierdził, że taką wspólną, a zarazem jedyną podstawą bytu i wiedzy jest wartość „tego, co święte” – wartość absolutna. Zdaniem Schelera, wartość absolutna stanowi pierwszy obiekt ludzkiego poznania, jego przyczynę i zarazem cel. Absolut stanowi pierwotnie daną rzeczywistość, którą człowiek postrzega w sposób intuicyjny i przedintelektualny. Relacja z wartością absolutną ustanawia fundamenty intelektualnego i duchowego rozwoju człowieka. Aby zaprezentować strukturę argumentu Schelera, omawiam kolejno: jego teorię poznania, teorię wartości, teorię aktu religijnego, wreszcie ideę *ordo amoris*.